

بررسی نقش فضاهای بی دفاع در رفتارهای خشونت آمیز شهر تهران در سال ۱۳۹۶

یاسر شیخویسی^۱، حبیب‌اله صبوری خسروشاهی^۲، رضاعلی محسنی^{۳*}

۱- دانشجوی دوره دکتری تخصصی بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

۲- استادیار جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق،

۳- دانشیار جامعه‌شناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

چکیده

با توجه به اهمیت پیشگیری از رخداد رفتارهای خشونت آمیز در شهر تهران بویژه سرقت، نزاع و درگیری، کیف قاپی و مزاحمت بر علیه شهروندان و بررسی عوامل تاثیرگذار بر افزایش رفتارهای خشونت آمیز، این تحقیق با هدف بررسی نقش فضاهای بی دفاع شهری در رفتارهای خشونت آمیز در شهر تهران انجام پذیرفته است. در این تحقیق از روش ترکیبی (آمیخته) استفاده شده است. به منظور دست یابی به رفتارهای خشونت آمیز و تعداد وقوع آنها از روش تحلیل ثانویه استفاده گردیده است و برای بخش شناخت فضاهای بی دفاع و علل تفاوت در نوع رفتارهای خشونت آمیز از مشاهده مشارکتی در میزان و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های تحلیلی و آماره‌های کمی استفاده گردیده است. همچنین در این تحقیق ۱۱۴ نقطه جرم خیز در شهر تهران به عنوان مناطق مورد مطالعه مطرح هستند. بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان عنوان نمود که همچنین هر ۴ نوع خشونت بررسی شده (نزاع و درگیری، سرقت، مزاحمت و کیف قاپی) در ۶ ویژگی فضاهای بی دفاع شهری مشترک هستند که به نظر این ۶

ویژگی از دیگر ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع به علت مستعد بودن رخدادهای تعداد زیادی از رفتارهای خشونت آمیز مهمتر هستند و باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند. این ۶ ویژگی عبارتند از: ساختمان‌های مخروطی - رؤیت بصری محدود شده - فرصت‌های نظارت و کنترل محدود - وجود گنج و گوشه - کمبود و فقدان نور و روشنایی - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور در نتیجه تحقیق میتوان گفت که عوامل فیزیکی نقش موثری در مستعد کردن فضاها برای وقوع کیف قاپی و نزاع و درگیری، سرقت و مزاحمت به عنوان ۴ نوع از مهمترین رفتارهای خشونت آمیز دارند. همچنین ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع شهری در وقوع رفتارهای خشونت آمیز به ترتیب و در رتبه اول بر سرقت، در رتبه دوم بر کیف قاپی، در رتبه سوم بر نزاع و درگیری و در رتبه آخر بر مزاحمت تاثیر گذارند.

واژه‌های کلیدی: فضاهای بی دفاع- رفتارهای خشونت آمیز- امنیت شهری- ویژگی‌های فیزیکی.

مقدمه

با بررسی تاریخچه شکل گیری روند شهرنشینی در ایران و ساخت فضاهای شهری بویژه در شهر تهران به وضوح می توان دریافت که رهیافت جامعی برای ساخت و سازهای شهری و بویژه مکانهای عمومی وجود نداشته و بسیاری از فضاها در اثر سیاست‌های موجود در زمان ساخت و در نظر گرفتن سود اشخاص و دیگر عوامل اقتصادی مانند استفاده حداکثری از فضاها برای ساخت‌های شخصی و در نظر نگرفتن کیفیت فضاهای عمومی شکل گرفته اند. با نگاهی به بسیاری از فضاها در سطح شهرها میتوان به سادگی دریافت که برخی از این فضاها با دارا بودن ویژگی‌هایی مانند نور کم و خارج بودن از دید رهگذران و همچنین پرت بودن آنها از محل‌های شلوغ عبور و مرور به وضوح مستعد وقوع جرم و ناهنجاری‌های مختلف هستند و حتی کاربری مشخص و روشنی برای آنها تعریف نگردیده است و شهروندان نیز تمایل چندانی برای استفاده از آنها برای عبور و مرور و توقف در نزدیکی آنها ندارند ضمن اینکه در بسیاری از مواقع فضای کالبدی شهر و زیبایی مکان‌های شهری را مخدوش نموده اند. همچنین امروزه با توجه به گسترش بسیاری از ناهنجاریها، بزهکاری‌ها، جرایم و آسیب‌های اجتماعی در کلان

شهرهای کشور می‌توان گفت ارزیابی و بررسی عوامل تأثیر گذار بر این آسیب‌ها با عنوان مسائل اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. شکل‌گیری رفتارهای خشونت‌آمیز در سطح شهرها به نظر با طی مراحل تبدیل از یک موضوع اجتماعی و حقوقی به مسأله و بعد به معضل و در نتیجه گستردگی به آسیب اجتماعی می‌تواند زنگ خطر برای نهادهای متولی برقراری امنیت شهروندان و ارگانهای مرتبط با آن باشد. در این میان همچنین با نگاهی به گسترش شهرنشینی و روند توسعه شهری، می‌توان دریافت که برقراری امنیت در ساختار شهری و برخورداری شهروندان از امنیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی اهمیتی فزاینده‌ای دارد. از آنجا که امنیت، مؤلفه‌ای اساسی در توسعه و محیط اجتماعی به شمار می‌رود و باید علاوه بر بررسی عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی، به جستجوی راه‌های مؤثر در شکل‌گیری مکانهای امن شهری و جلوگیری از شکل‌گیری و رشد فضاهای ناامن یا جرم‌خیز و بی‌دفاع شهری به عنوان مسأله اصلی نیز پرداخت.

با توجه به راهکاری مختلف کاهش جرایم و خشونت‌ها در جامعه به نظر با تأثیر گذاردن بر محیط فیزیکی و موقعیت بزه‌کار و بزه‌دیده، با هدف دشوار یا سلب نمودن امکان وقوع جرم و کاستن جاذبه‌های محیطی بزه‌کار می‌توان از آمار جرایم و بسیاری از آسیب‌ها کاست. فضای بی‌دفاع شهری از جمله فضاهایی هستند که به دلیل ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی، فرصت بزه‌کاری و خشونت در آنها بالاست. این فضاها محصول تعامل پیچیده‌ای هستند که فقدان موانع نمادین و واقعی، عدم تعریف حوزه‌ای مشخص و امکانات نظارتی اعم از طبیعی، اجتماعی و فیزیکی موجب شده میزان جرایم و آسیب‌های اجتماعی در آنها قابل توجه باشد (قلیچ و عماری، ۱۳۹۲: ۱۳).

همچنین تلاش در جستجوی راه‌های مؤثر در کاهش فضاهای ناامن یا بی‌دفاع شهری به جهت نقش مؤثری است که آنگونه فضاها می‌توانند در جامعه و در ایجاد امنیت ایجاد کنند (بحرینی، ۱۳۶۸: ۸۴) که وجو نامنی حاصل از این فضاها به عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی محقق به منظور گسترش امنیت پایدار شهری و ایجاد شهر سالم مطرح است. مطالعه و تعمق در گزارش رفتارهای خشونت‌آمیز نشان می‌دهد که فضاهای بی‌دفاع در بروز خشونت‌های شدید، بخصوص خشونت‌های پیوسته، یکی از عامل‌های اساسی هستند. در

تعریف رفتارهای خشونت آمیز میتوان عنوان کرد رفتار خشونت آمیز به هرگونه تهاجم فیزیکی علیه هستی انسان که با انگیزه وارد آوردن آسیب، رنج و یا لطمه زدن همراه باشد اطلاق شده است. واینر، زان و ساجی رفتار خشونت آمیز را کاربرد نیروی فیزیکی یا تهدید به کاربرد آن به نحوی که بتواند لطمات جسمی یا معنوی بر شخص یا اشخاص وارد آورد...تعریف می کنند(افتخاری، ۱۳۷۹: ۴۶).

همچنین، فضاهای بی دفاع عامل مهمی در پایین آوردن کیفیت زندگی هستند. از سوی دیگر، باید این مسأله را مد نظر داشت که امنیت و آسودگی دو عامل اساسی حیات بشری هستند، چنانکه لیتون در مدل خود که برای درک محیط ساخته شده نیازهای اساسی انسان را شرح می دهد و امنیت را به عنوان نیاز اساسی انسانها در نظر می گیرد و مازلو نیز در سلسله مراتب نیازها که از قویترین تا ضعیفترین را پیشنهاد کرده، بر نقش امنیت تأکید کرده است و آن را پس از نیازهای فیزیولوژیک در مرتبه ی دوم قرار داده و مهمترین نقش محیط ساخته شده و فضاها را ایجاد سرپناه و امنیت عنوان کرده است (لنگ، ۱۳۸۳: ۹۶).

با وجود این، شهر تهران و سایر عواملی که ساخته و پرداخته ی آن هستند، دستخوش بیشکلی و نابسامانی هستند. در شهر تهران طبق آمار نیروی انتظامی، بر اساس خشونت های ثبت شده در سال ۱۳۹۵، حدود ۱۱۴ نقطه به عنوان فضاهای آلوده و جرم خیز وجود دارند که در این نقاط میزان خشونت ها بسیار زیاد و قابل توجه است که بر اساس اسناد موجود، نیروی انتظامی چهار نوع خشونت سرقت، مزاحمت، کیف قاچی و نزاع و درگیری را به عنوان بیشترین رفتارهای خشونت آمیز ثبت نموده است. فضاهای بی دفاع در شهر تهران به علت رشد و گسترش فیزیکی و جمعیتی از یک سو و فرسودگی و تخریب مناطق قدیمی بسیار افزایش یافته است و باعث ایجاد بسیاری از آسیب های اجتماعی و گسترش رفتارهای خشونت آمیز متعددی گشته است. حال با توجه به عدم وجود راهیافت های مناسب و برنامه ریزی های مدون برای کاهش چنین فضاهایی در سطح شهر تهران و همچنین توجه به مطالب ذکر شده در خصوص آمار بالای برخی از خشونت ها در این فضاها، وجود روابط احتمالی بین وقوع رفتارهای خشونت آمیز و فضاهایی در سطح شهر که مدر قالب فضاهای بی دفاع قابل تعریف هستند به عنوان مسأله ای قابل بررسی در این پژوهش مطرح است. بنابراین در این تحقیق پرسش اصلی

این است که چه رابطه‌ای بین ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع و رفتارهای خشونت‌آمیز در شهر تهران وجود دارد؟

در زمینه اهمیت و ضرورت تحقیق نیز می‌توان گفت که پیچیدگی و تنوع زندگی شهری، پیوند و به هم وابستگی زنجیره‌ای مشکلات اجتماعی و فضایی، ضرورت اتخاذ نگاه‌های بین رشته‌ای و توجه به گفتمان میان رشته‌ای دانش را توجیه می‌کند. اساساً یکی از مهمترین و اصلی‌ترین دلایل گرایش به چنین رویکردها و فعالیت‌هایی را می‌توان در پیدایش و ظهور پدیده‌ها و مسائل اجتماعی پیچیده‌ای عنوان کرد که اجتماعات امروزی و شهروندان آن در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با آن مواجه هستند و شرایط تأمین و برطرف کردن نیاز به امنیت و ایجاد شرایط پیشگیرانه از وقوع جرم بویژه در شهرها نیازمند اتخاذ رویکردهای نوین میان رشته‌ای است. بررسی تطبیقی در مورد آمار جرایم مختلف نشان می‌دهد که هنوز الگوی جرم و میزان آن در شهرها بالاست (قلیچ و عماری، ۱۳۹۲: ۱۳) و مسلماً بررسی عوامل تأثیرگذار بر این جرایم و رفتارهای خشونت‌آمیز در قالب هلی بین رشته‌ای برای دستیابی به راهکارهای پیشگیرانه و سنجش عوامل تشدید این مسائل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بسیاری از اندیشمندان جامعه‌شناس، روان‌شناس، مردم‌شناس و ... در باب اهمیت اجتماعی فضاهای شهری تأکید کرده‌اند که این گونه‌ها موجب تسهیل روابط اجتماعی و پالایش ساخت اجتماعی می‌گردند، موجب گسترش حس اطمینان و اعتماد گردیده، بر امنیت و کنترل اجتماعی می‌افزایند. کانون تمرکز اجتماع و محل بروز و ظهور رفتارهای اجتماعی ساکنان هستند. فرایند اجتماعی شدن افراد را تسهیل نموده، عرصه مهم اعمال و هنجارها و موازین اجتماعی هستند. میدانی برای شکل بخشیدن به انسان و میدانی برای برقراری ارتباط به شیوه‌ی نمادگرایانه هستند، که مسأله خشونت در این فضاها و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و سنجش رابطه‌ی این فضاها و رفتارهای خشونت‌آمیز امروزه برای پیشگیری از بسیاری از آسیب‌های اجتماعی و شکل‌گیری ناامنی از ضرورت قابل توجهی برخوردار است. اهمیت پرداختن به رابطه بین فضاهای بی دفاع شهری و رفتارهای خشونت‌آمیز با توجه به بحران شهرنشینی و همانطور که پیشتر اشاره گردید با توجه به روند نادرست ساخت و سازهای شهری تاکنون در ایران محسوس تر خواهد بود. اغتشاش فضایی و کالبدی

حاکم بر نظام توسعه شهری حاکی از این است که رهیافتی جامع برای ساماندهی فضاهای شهری وجود ندارد. حال آنکه روانشناسان و صاحب نظران علوم محیطی در پژوهش‌های خود اثر شکلی مظاهر ناهنجاری را بر ایجاد الگوهای رفتاری آسیب‌زا و در نتیجه افزایش رفتارهای خشونت‌آمیز به اثبات رسانده‌اند. تلاش برای ایجاد و احیای فضاهای شهری در شهرهای کشور ما بخصوص در شهر تهران به عنوان یک کلانشهر که مورد هجوم مهاجران و در نتیجه بی‌برنامگی در توسعه‌ی موزون شده است، تاکنون چندان رضایت بخش نبوده است. به رغم آنکه تلاش‌های بسیاری صورت گرفته و سعی شده است که نظریات و مدل‌های آزموده شده‌ی دیگر کشورها در تهران پیاده شوند و پنداشتها صورت عملی به خود بگیرند، اما تجربه‌ی جهانی نشان می‌دهد علاوه بر اینکه در تهران مکان‌های شهری بهتری نساخته‌ایم، بلکه مکان‌های شهری ساخته شده را نیز از بین برده‌ایم. به همین جهت، فضاهای بی‌هویت و ناآشنای زیادی به وجود آمده که این فضاها به موازات رشد، خود از یک سو میتوانند خشونت را افزایش دهند و از سوی دیگر خشونت و ترس به نوبه‌ی خود موجب واکنش‌های روان‌شناختی و رفتاری شهرنشینان، از جمله تمایل به کناره‌گیری از زندگی شهری، عدم اطمینان به دیگران، دوری جستن از مکان‌های خاص، اخذ تدابیر حفاظتی، تغییر فعالیت‌های روزمره و عدم مشارکت در اعمال جمعی می‌شوند که این امر نیز به نوبه‌ی خود فضاها را ناامن‌تر می‌سازد. این در حالی است که در جهان معاصر انسان مدنی برای زندگی در جمع و دستیابی به مراتب تعالی نیازمند امنیت و آرامش است. امنیت و نبود خشونت در زندگی نوین، چنان‌که اهمیتی یافته است که به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی توسعه مطرح است. در دنیای کنونی به لحاظ گسترش شهرنشینی و افزایش تعاملات شهروندان با هم و همچنین از نظر طراحی شهری و معماری امنیت در شهرها، اهمیت خاصی پیدا کرده است. شهر به عنوان نماد زندگی جمعی و شکل غالب در دنیای کنونی، نیازمند نگاه ویژه به مقوله امنیت است، چرا که فضاهای بی‌دفاع شهری حامل معانی و نمادهای خاص خود هستند و از این طریق می‌توانند تأثیر عمیقی بر میزان وقوع خشونت و جرائم داشته باشند و تجربه امنیت شهری از مجموعه‌ی برخوردها و روابط رو در روی مردم با محیط پیرامونی، با تجربه‌ی تاریخی آنها در ارتباط با فضاهای شهری شکل می‌گیرد و این موضوع از دلایل اصلی تحقیق و بررسی علمی در زمینه

رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهای بی دفاع شهری بویژه در تهران است. یکی از مهمترین دلایل ضرورت و اهمیت این تحقیق نگاه امنیتی محقق (در اثر تجربه مشترک زیسته) به ایجاد رفتارهای خشونت‌آمیز در فضاهایی در سطح شهر تهران است که با داشتن نور کم و دور بودن از محل‌های عبور و مرور محل‌های مناسبی برای شکل‌گیری برخی از رفتارهای خشونت‌آمیز و جرایم مانند زورگیری و کیف‌قاپی و سرقت و حتی شلوغی بیش از حد که منجر به کاسته شدن دید عمومی برای انجام بسیاری از جرایم مانند جیب‌بری و ... است و دست یافتن به راهکارهایی برای ارائه به متولیان امور امنیتی مانند نیروی انتظامی بمنظور بهره‌گیری در کاهش ایجاد این جرایم و رفتارها در این فضاها و ارائه به متولیان امور شهری و ساخت و ساز فضاهای عمومی مانند شهرداری بمنظور کاهش این فضاها برای پیشگیری از این نوع جرایم و در نتیجه افزایش امنیت اجتماعی و محیطی است. از دیگر دلایل اهمیت و ضرورت این تحقیق میتوان به کم بودن تحقیقات انجام شده در زمینه رفتارهای خشونت‌آمیز و فضاهای بی دفاع شهری نام برد و اینکه نتایج چنین تحقیقات علمی می‌تواند در اختیار برنامه‌ریزان و مسئولین شهرداری و انتظامی قرار گرفته تا در برنامه‌های آینده و به منظور افزایش امنیت اجتماعی و عمومی از آن بهره‌گیرند.

اهداف تحقیق

هدف اصلی: بررسی رابطه بین ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع و رفتارهای خشونت‌آمیز در شهر تهران

اهداف فرعی:

- الف) بررسی ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع شهری و علل شکل‌گیری آنها
- ب) بررسی بیشترین نوع رفتارهای خشونت‌آمیز در سطح شهر تهران
- پ) دسته‌بندی ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع یا جرم‌خیز بر حسب نوع رفتارهای خشونت‌آمیز

- پیشینه تحقیق

در سال ۱۳۹۰ تحقیقی با عنوان «رابطه بین فضاهای بی دفاع و خشونت» توسط هوشنگ ناییبی و صدیق سروستانی انجام پذیرفته است. در این تحقیق محققین چنین نتیجه گرفته اند که در فرایند شکلگیری و بروز رفتارهای خشونت آمیز عوامل متعددی نقش دارند. از جمله مهمترین آنها فضاهای (مکانها یا محیط) بی دفاع می باشند. شاید بتوان گفت که در هر فضای شهری مفروض، مقدار معینی از خشونت وجود دارد، اما خشونتها در فضاهای مختلف شهری به طور تصادفی توزیع نشده اند، فضاهای بی دفاع و یا آلوده، محل اتفاق انواع و اقسام خشونت ها است، درحالی که در محله های دیگر یا هیچ گونه خشونتی رخ نمی دهد یا خشونت کمتری اتفاق می افتد. با این توصیف، مطالعات اندکی درباره ارتباط فضاها بخصوص فضاهای بی دفاع شهری با بروز رفتارهای خشن و بررسی ویژگی های فضاهای بی دفاع شهری صورت گرفته است. روش تحقیق مبتنی بر اطلاعات جمع آوری شده به شیوه مشاهده، با تکنیک مشاهده نامه باز از ۱۲ فضای (عمومی) بی دفاع یا جرم خیز شهر تهران از میان ۱۰۸ نقطه جرم خیز (بر اساس گزارش نیروی انتظامی) است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که ویژگی های فضاهای بیدفاع شهری بر حسب نظریات مطرح شده در سه گروه ویژگی های فیزیکی، اجتماعی و فیزیکی - اجتماعی قابل دسته بندی هستند. این ویژگیها بر حسب شدت و تعداد موارد مشاهده در فضاهای بی دفاع نیز به ویژگیهای اختصاصی و نیمه اختصاصی و ویژگیهای عمومی و نیمه عمومی قابل دسته بندی است.

در سال ۱۳۸۸ تحقیقی با عنوان «فضاهای بی دفاع شهری و خشونت» (مطالعه ی موردی فضاهای بی دفاع شهر تهران) توسط علیرضا محسنی تبریزی و سهراب قهرمانی انجام پذیرفته است. بر اساس نتایج تحقیق، عوامل متعددی در وقوع و گسترش خشونت مؤثر هستند. یکی از این عوامل، فضاهای بی دفاع شهری یا جرم خیز است. فضاهای بی دفاع یا جرم خیز دارای ویژگی های بسیاری هستند که در دو دسته ی فیزیکی و اجتماعی قابل تفکیک بوده، سبب مستعد شدن فضاها برای وقوع خشونت می شوند. از دیدگاه طراحان شهری و معماران، ویژگی های فیزیکی و از دیدگاه نظریه پردازان جامعه شناسی و روانشناسی، ویژگی های اجتماعی بیشتر در مستعد کردن فضاها جهت وقوع خشونت نقش دارند. این تحقیق در برهه ی

زمانی ۹ ماهه و مشاهده‌ی میدانی آن در آبان ماه ۱۳۸۷ انجام شده است. مکان تحقیق حاضر نیز ۲۲ منطقه‌ی شهرداری شهر تهران بوده است. در این پژوهش فضاهای مورد مطالعه بر اساس نوع خشونت و با توجه به اهداف تحقیق و امکان دسترسی و محدودیت زمانی و مالی ۱۲ فضای شهری عمومی از میان ۱۰۸ فضای شهری عمومی آلوده یا جرم خیز تهران هستند، شامل جرم‌های: سرقت (بلوار هجرت، خیابان اتابک و پارک ولیعصر)، مزاحمت (خیابان اسدآبادی، نبش خیابان بهار و چهار راه ولیعصر)، نزاع و درگیری (میدان مقدم، میدان ابوذر و پارک ۲۲ بهمن) و کیف قاپی (زیر پل سیدخندان، پارک شریعتی و خیابان خواجه عبدالله انصاری). کل فضاهای آلوده یا جرم خیز، شامل ۱۰۸ نقطه‌ی خشونتی یا آلوده‌ی مناطق بیست و دو گانه‌ی شهر تهران در سال ۱۳۸۶ و نیمه ۱۳۸۷ هستند که بر مبنای خشونت‌های ثبت شده در کلانتری‌های شهر تهران در سال ۱۳۸۶ و نیمه‌ی اول سال ۱۳۸۷ به عنوان نقاط خشونتی یا جرم خیز آلوده‌ی شهر تهران از سوی فرماندهی انتظامی تهران بزرگ معرفی شده‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وجود روشنایی و نور مناسب و عدم تراکم ساختمانی، از ویژگی‌هایی هستند که فضاهای دارای کیف قاپی را از دیگر فضاها تفکیک می‌کند. عدم پیوند ارتباطی با فضاهای نمایان، وجود نقاط فرو رفته و یا برآمده، داشتن مرز و محدود مشخص و کم بودن ساختمانها نیز از ویژگی‌های تفکیک کننده‌ی فضاهای دارای نزاع و درگیری از دیگر فضاها هستند. توالی و امتداد نیز از ویژگی‌های متمایزکننده فضاهای دارای مزاحمت از دیگر فضاها هستند.

تیموئی (۲۰۰۲) در تحقیقی با عنوان «زوال فیزیکی، بی‌نظمی و جرم» ارتباط قابل توجهی بین بی‌نظمی و شرایط فیزیکی با جرم را نشان داده است که در آن رابطه مستقیم قوی بین بی‌نظمی و جرم و رابطه مستقیم متوسطی بین جرم با زوال فیزیکی وجود داشت.

ویلسون و کلینک (۲۰۰۵)، در مطالعه‌ای با عنوان «پنجره‌های شکسته» در مجموع زوال فضای فیزیکی، مخصوصاً به همراه رفتارهای بی‌نظمانه را عامل وقوع جرائم و خشونت‌ها می‌دانند. به عقیده ویلسون و کلینک، زوال فیزیکی مجاور، در ترکیب با افزایش رفتارهای بی‌نظمانه، مکان‌هایی تولید می‌کند که برای جذب افرادی که مستعد غارتگری گوناگون مانند رفتارهای مجرمان هستند جذاب است.

سالی مری (۲۰۱۲) در تحقیقی با عنوان «فضاهای قابل دفاع بی دفاع»، به بررسی رابطه جرم و فضاها پرداخته است. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که نیمی از سرقتها در مناطقی اتفاق افتاده‌اند که نیومن آن فضاها را مستعد جرم و خشونت معرفی می‌کند. این فضاها در یافته‌های مری شامل: فضاهای پرت و دور افتاده‌ی دور از دید، فضاهای تنگ و باریک، راهروهای کم نور بین ساختمان‌ها، شکاف‌های موجود که امکان برداشتن چیزی را می‌دهد، پیاده‌روهای در امتداد خیابان که با ستونهای بتونی و فرو رفتگی‌های ممتد در هم ریخته و بی نظم بود که نیمی از جرائم رخ داده را به خود اختصاص داده بودند.

نیومن و فرانک در سال ۲۰۰۱ در تحقیقی با عنوان «فاکتورهای مؤثر در جرم و بی ثباتی»، نشان دادند که دو عامل فیزیکی اندازه‌ی گسترش و تعداد خانواده‌های شریک در ساختمان و دو عامل اجتماعی درصد خانواده‌های تحت پوشش دولت و نسبت نوجوانان به بزرگسالان، بیشتر از متغیرهای دیگر در ایجاد فضاهای بی دفاع مؤثرند.

ادبیات نظری

تلاش در شناسایی علل وقوع خشونت و علل زمینه‌ساز، سبب توجه به تأثیر ابعاد فضایی وقوع جرائم شده است و نظریه پردازان و متولیان مبارزه با جرائم توجه خود را به خصوصیات و ویژگی‌های محیطی در کنترل و پیشگیری از خشونت و جرائم مبذول داشته‌اند. ایده‌ی اصلی تأثیر فضاها در خشونت و پیشگیری از خشونت از طریق تغییر فضا برای نخستین بار از سوی نیومن و جاکوبز شکل گرفت. کل هدف این ایده کنترل جرم بیشتر از کنترل مجرم بود. چشمان محققان بر روی فضاهای فیزیکی متمرکز بود و رابطه‌ی فضا با جرم سؤال مرکزی بود (تیموثی، ۲۰۰۶: ۱۷۴). چرا در بعضی از مکان‌ها جرائم و خشونت‌های بیشتری رخ می‌دهد؛ چرا در بعضی فضاها نوع خاصی از خشونت بیشتر رخ می‌دهد، یا افراد از آن مکان و فضاها ترس بیشتری نسبت به فضاهای دیگر دارند؟ (تایلور و همکاران، ۱۹۸۴: ۳۰۳) پیشگیری از خشونت توسط ایجاد تغییرات در فضاهای شهری را میتوان: طراحی مناسب و کاربری مؤثر از فضا و محیط ساخته شده که به کاهش فرصت‌های مجرمانه، ترس از جرم و بهبود کیفیت زندگی منجر میشود، تعریف کرد. این تئوری مبتنی بر این اندیشه است که رفتار انسانی دارای

بعد فضایی است و در یک محیط فیزیکی و اجتماعی رخ می‌دهد. این تئوری تأکید می‌کند که با طراحی مناسب، بهینه‌سازی فرصت‌های نظارت، تعریفی مشخص و واضح از محیط و ایجاد تصویری مثبت از محیط می‌توان از وقوع خشونت جلوگیری کرد. نظریات مطرح شده در این قالب در سه دسته ارائه شده‌اند: دسته اول تأکید بیشتر بر محیط فیزیکی دارند و در تبیین روابط، فرایندها و پدیده‌های اجتماعی، فضا را تعیین‌کننده میدانند و دنیای اجتماعی را بر حسب مقولات و تمایز فضایی آنها تحلیل می‌کنند. بر این اساس، بر تغییر در ابعاد فیزیکی فضاهای شهری تأکید دارند. که در این تحقیق نیز این جنبه مد نظر است.

جین جاکوبس بیان می‌کند که فضاهای شهری به گونه‌های متفاوت، سهم متفاوتی در خشونت و ترس از خشونت دارند. برخی فضاهای شهری فرصتی برای خشونت باقی نمی‌گذارند، اما برخی دیگر این گونه نیستند و فرصت‌های خشونت زیادی را فراهم می‌سازند (جیکوبز، ۱۳۸۶: ۳۵). به عقیده‌ی جان لنگ قرارگاه‌های رفتاری دارای دو عنصر اساسی‌اند:

۱- محیط فیزیکی: محیط فیزیکی ساختاری کالبدی است، مرکب از سطوح مرتبط به هم و متشکل در الگوهای خاص که فضاهای باز و سبز، ساختمان‌ها، اتاق و چیدمان فضا را تشکیل می‌دهند و ۲- الگوی شاخص رفتار، که در آن رفتار فضایی مردم تا حدودی تحت تأثیر تصاویر ذهنی از ساختار محیط است. ساختار محیط به میزان زیادی بر جهت‌یابی مردم در میان ساختمانها، محله‌ها و شهرها اثر می‌گذارد.

مسیریابی در بعضی از محیط‌ها آسانتر از محیط‌های دیگر است و جنبه‌های اجتماعی و روانی جهت‌یابی، عوامل مهمی در احساس امنیت فردی هستند (لنگ، ۱۳۸۳: ۱۵۳). به نظر دیوید چپمن فضاها معمولاً زمانی تأثیرگذارترند که به روشنی تعریف شده باشند، چرا که فضاهای تعریف شده در نوع تجربه‌ی فضا و احساسات امنیت و مطبوع بودن مشارکت دارند. وی فضاهای شهری تعریف شده را دارای ویژگی‌های توالی، تنوع، شگفتی، و مجرد بودن و احساس محصوریت میداند تا بتوانند امنیت و احساس امنیت ایجاد کنند (چپمن، ۱۳۸۶: ۱۷۹). راجر ترانسیک در کتاب خود با عنوان کشف فضاهای گمشده به مسأله فضاهای بی‌استفاده یا فضاهایی که استفاده‌ی کافی از آنها به عمل نمی‌آید، توجه می‌کند. از نظر او فضاهای شهری بی‌استفاده، فضاهایی هستند که هیچ‌گونه اثر مثبتی در محیط اطراف و استفاده‌کنندگان ندارند،

فضاهایی که به طور ضعیفی تعریف شده اند، مرز و محدوده‌ی قابل اندازه‌گیری ندارند و میان عناصر شهر پیوستگی ایجاد نمی‌کنند و هیچ‌کس به حفظ آنها اهمیت نمیدهد و به ندرت استفاده می‌شوند. (ترانسیک، ۱۹۸۶: ۱۱۸).

روش تحقیق

در این تحقیق با توجه به موضوع مورد مطالعه و میان رشته‌ای بودن پژوهش و به روز بودن اطلاعات در خصوص جرایم به تفکیک مناطق و مکان‌های رخداد در شهر تهران در ستاد مرکزی نیروی انتظامی قائل به انتخاب نوع روش تحقیق نبوده و ضمن استفاده از روش تحلیل ثانویه در صورت نیاز از دیگر روش‌های تحقیق برای بخش شناخت فضاهای بی‌دفاع و علل تفاوت در نوع رفتارهای خشونت‌آمیز (کیفی) و ارائه آماره‌های کمی به منظور تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات گردآوری شده (کمی) استفاده می‌گردد بنابراین با توجه به موضوع تحقیق و اهداف مورد نظر، در مراحل مختلف از روش‌های مورد نیاز استفاده شده و در مجموع از روش ترکیبی استفاده می‌نمایم. در این تحقیق همه صاحب‌نظران حوزه‌های امنیت شهری در شهرداری تهران به عنوان جامعه آماری مطرح هستند که برابر آمار ۱۲۰ نفر هستند. همچنین در این تحقیق ۱۱۴ نقطه جرم خیز در شهر تهران به عنوان مناطق مورد مطالعه مطرح هستند. حجم نمونه در این تحقیق بر اساس فرمول کوکران به شرح زیر تعیین گردیده است. همچنین در زمینه انتخاب نقاط جرم خیز، تعداد ۱۴ نقطه جرم خیز (به لحاظ دسترسی محقق) انتخاب گردیده است. اطلاعات مورد نیاز بمنظور انجام تحلیل‌های ثانویه با استفاده از روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و از محل آرشیو نیروی انتظامی تهران بزرگ گردآوری می‌گردد. همچنین از مشاهده نامه باز برای مفهوم سازی و مقوله بندی و تعاریف عملیاتی مفاهیم از نظریات مطرح شده (اعتبار سازه‌ای) درباره فضاهای شهری استفاد می‌گردد تا اعتبار تحقیق تامین شود.

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی‌دفاع در شهر تهران

جدول زیر ویژگی‌های مشاهده شده در فضاهای بی - دفاع یا جرم خیز است. این ویژگی‌های فیزیکی در اغلب فضاها یا در مورد خاصی از فضاها در شدت‌های مختلف مشاهده شده‌اند. ویژگی‌های فیزیکی دسته‌ای هستند که در تعریف آنها بعد فیزیکی و مادی آشکارتر است.

جدول ۱- ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع شهری در شهر تهران

ویژگی‌های فیزیکی	ردیف
ساختمان‌های مخروبه	۱
ساختمان‌های نیمه‌کاره	۲
رؤیت بصری محدود شده	۳
بینظمی فیزیکی	۴
فرصت‌های نظارت و کنترل محدود	۵
کُنج و گوشه	۶
پیچ و خم	۷
محاط بودگی و محصوریت	۸
مجاورت با فضاهای نمایان	۹
تراکم ساختمانی	۱۰
کم بودن ساختمان	۱۱
نداشتن مرز و محدوده مشخص	۱۲
توالی و امتداد	۱۳
نقاط فرو رفته و برآمده	۱۴
کمبود و فقدان نور و روشنایی	۱۵
نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی	۱۶
تناسب ضعیف فیزیکی	۱۷
عدم تفکیک فضای عمومی و خصوصی	۱۸
ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور	۱۹
متروکه بودن	۲۰

تعداد رفتارهای خشونت آمیز در قالب چهار رفتار (نزاع و درگیری، کیف قاپی، سرقت و مزاحمت) در بازه زمانی ۶ ماهه اول سال ۹۶ را در مناطق مورد نظر (بلوار هجرت، خیابان اتابک، پارک ولیعصر، خیابان اسدآبادی، نبش خیابان بهار، چهار راه ولیعصر، میدان مقدم، میدان ابوذر، پارک ۲۲ بهمن، زیر پل سیدخندان، پارک شریعتی و خیابان خواجه عبدالله انصاری) مورد بررسی قرار گرفته اند و توزیع این خشونت ها بر اساس ویژگی فیزیکی فضاهای بی دفاع به شرح جدول زیر است.

جدول ۲- تعداد رفتارهای خشونت آمیز در مناطق مورد مطالعه

تعداد جرایم ثبت شده	ویژگی فیزیکی فضای بی دفاع	نوع رفتار خشونت آمیز
۷۸۲ مورد (تشکیل پرونده)	کمبود و فقدان نور و روشنایی - ساختمان های نیمه کاره - ساختمان های مخروبه - متروکه بودن - رؤیت بصری محدود شده - بینظمی فیزیکی - محاط بودگی و محصوریت - گنج و گوشه - پیچ و خم - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور - کم بودن ساختمان - نقاط فرو رفته و برآمده - فرصت های نظارت و کنترل محدود - مجاورت با فضاهای نمایان	نزاع و درگیری
۱۸۷۵ مورد (تشکیل پرونده)	ساختمان های مخروبه - رؤیت بصری محدود شده - فرصت های نظارت و کنترل محدود - گنج و گوشه - کم بودن ساختمان - توالی و امتداد - کمبود و فقدان نور و روشنایی - نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی - تناسب ضعیف فیزیکی - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور - متروکه بودن - نداشتن مرز و محدود مشخص	کیف قاپی
۲۵۴۵ مورد (تشکیل پرونده)	ساختمان های مخروبه - ساختمان های نیمه کاره - رؤیت بصری محدود شده - بینظمی فیزیکی - فرصت های نظارت و کنترل محدود - گنج و گوشه - کم بودن ساختمان - کمبود و فقدان نور و روشنایی - نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی - عدم تفکیک فضای عمومی و خصوصی - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور - توالی و امتداد	سرقت

<p>۵۶۰ مورد (تشکیل پرونده)</p>	<p>ساختمان‌های مخروبه - رؤیت بصری محدود شده - بینظمی فیزیکی - فرصت‌های نظارت و کنترل محدود - گنج و گوشه - پیچ و خم - تراکم ساختمانی - نداشتن مرز و محدود مشخص - توالی و امتداد - نقاط فرو رفته و برآمده - کمبود و فقدان نور و روشنایی - نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی - تناسب ضعیف فیزیکی - عدم تفکیک فضای عمومی و خصوصی - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور - متروکه بودن</p>	<p>مزاحمت</p>
--------------------------------	---	----------------------

جدول بالا نشان می‌دهد که فقط در برخی از ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع شهری هر ۴ نوع رفتار خشونت‌آمیز به وقوع پیوسته است و در بیشتر موارد ویژگی‌های فیزیکی متفاوت هستند. همچنین بیشترین نوع رفتارهای خشونت‌آمیز بر اساس پرونده‌های تشکیل شده مربوط به سرقت با ثبت و تشکیل ۲۵۴۵ پرونده است. همچنین کیف قاپی با ۱۸۷۵ مورد تشکیل پرونده در رتبه دوم قرار دارد. نزاع و درگیری در رتبه سوم با ۷۸۲ مورد و مزاحمت در رتبه چهارم و آخر با تعداد ۵۶۰ مورد تشکیل پرونده قرار دارند. جدول زیر به ویژگی‌های مشترک فیزیکی فضاهای بی دفاع بر حسب رفتارهای خشونت‌آمیز اشاره شده است:

الف - ویژگی‌های فیزیکی فضاهایی که ۴ نوع رفتار خشونت‌آمیز در آنها به وقوع پیوسته است:

ردیف	ویژگی فیزیکی فضای بی دفاع
۱	ساختمان‌های مخروبه
۲	رؤیت بصری محدود شده
۳	فرصت‌های نظارت و کنترل محدود
۴	وجود گنج و گوشه
۵	کمبود و فقدان نور و روشنایی
۶	ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور

با توجه به جدول بالا می توان گفت که هر چهار نوع رفتار خشونت آمیز در ۶ نوع از ویژگی های فیزیکی فضاها بی دفاع در شهر تهران مشترک هستند و این ویژگی های فیزیکی را میتوان ویژگی های اصلی فضاها بی دفاع شهری برای وقوع رفتارهای خشونت آمیز نام برد که مستعد وقوع انواع رفتارهای خشونت آمیز در سطح شهر تهران هستند.

ب- ویژگی های فیزیکی فضاهایی که ۳ نوع رفتار خشونت آمیز در آنها به وقوع پیوسته است:

ویژگی فیزیکی فضای بی دفاع	ردیف
کم بودن ساختمان(نزاع و درگیری، کیف قاپی و سرقت)	۱
توالی و امتداد(مزاحمت، کیف قاپی و سرقت)	۲
نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی(مزاحمت، کیف قاپی و سرقت)	۳

جدول بالا نشان می دهد که رفتارهای خشونت آمیز کیف قاپی و سرقت نیز در ویژگی های فیزیکی (کم بودن ساختمان ها، توالی و امتداد فضاها و نداشتن علائم و تابلوهای شناسایی) باهمدیگر مشترک بوده و در فضاها دارای این ویژگی ها مستعد وقوع کیف قاپی و سرقت هستند.

ج- ویژگی های فیزیکی فضاهایی که ۲ نوع رفتار خشونت آمیز در آنها به وقوع پیوسته است:

ویژگی فیزیکی فضای بی دفاع	ردیف
ساختمان های نیمه کاره(نزاع و درگیری- سرقت)	۱
پیچ و خم(نزاع و درگیری- مزاحمت)	۲
نداشتن مرز و محدود مشخص(کیف قاپی و مزاحمت)	۳
نقاط فرو رفته و برآمده(مزاحمت- نزاع و درگیری)	۴
تناسب ضعیف فیزیکی(کیف قاپی و مزاحمت)	۵
عدم تفکیک فضای عمومی و خصوصی(مزاحمت و سرقت)	۶
متروکه بودن(نزاع و درگیری- مزاحمت)	۷

جدول بالا نشان می دهد که مزاحمت و نزاع و درگیری به عنوان دونوع رفتار خشونت آمیز در فضاهای دارای ویژگی های فیزیکی (متروکه بودن، دارای پیچ و خم و دارای نقاط فرورفته یا برآمده بیشتر به وقوع می پیوندند و کیفیت قاپی و مزاحمت بیشتر در فضاهایی که دارای دو ویژگی فیزیکی (تناسب فیزیکی ضعیف و نداشتن مرز و محدوده مشخص) بیشتر به وقوع می پیوندند.

د- ویژگی های فیزیکی فضاهایی که ۱ نوع رفتار خشونت آمیز در آنها به وقوع پیوسته است:

ردیف	ویژگی فیزیکی فضای بی دفاع
۱	محاط بودگی و محصوریت (نزاع و درگیری)
۲	مجاورت با فضاهای نمایان (نزاع و درگیری)
۳	تراکم ساختمانی (مزاحمت)

جدول بالا نشان می دهد که برخی از ویژگی های فیزیکی فضاهای بی دفاع شهری در تهران فقط رفتار خشونت آمیز خاصی در آنها رخ داده است و فضاهای دارای ویژگی فیزیکی محاط بودگی و محصوریت و دارای مجاورت با فضاهای نمایان در آنها نزاع و درگیری رخ می دهد و فضاهای دارای ویژگی تراکم ساختمانی در آنها مزاحمت رخ می دهد.

بحث و نتیجه گیری

در این مقاله تلاش بر این بود که با استفاده از رویکردهای نظری و تجربی مربوط به فضاهای بی دفاع شهری به طور اخص، به شناسایی ویژگی های فیزیکی فضاهای بی دفاع و تبیین رابطه ی ویژگی فیزیکی فضاها با نوع خشونت و پاسخگویی به سؤال هایی از این قبیل پرداخته شود که چه تفاوت هایی در ویژگی های فیزیکی فضاهای بی دفاع بر اساس نوع خشونت وجود دارد؟ چه عواملی دارای نقش بیشتری در بی دفاع شدن فضاها هستند؟ و کدام یک از عوامل سبب تفاوت در نوع خشونت در فضای خاصی میشود؟

فضاهای بیدفاع شهری دارای ویژگی‌های متعددی هستند که آنها را بی دفاع می‌کنند. این ویژگی‌ها بر اساس نوع خشونت در اکثر فضاهای بی دفاع وجود دارند و تنها در چند مورد دارای تفاوت با یکدیگر هستند.

وجود روشنایی و نور مناسب و عدم تراکم ساختمانی از ویژگی‌هایی هستند که فضاهای دارای کیف قاپی را از دیگر فضاها تفکیک می‌کنند. عدم پیوند ارتباطی با فضاهای نمایان، وجود نقاط فرو رفته و یا برآمده، داشتن مرز و حدود مشخص و کم بودن ساختمان‌ها نیز از ویژگی‌های تفکیک کننده ی فضاهای دارای نزاع و درگیری از دیگر فضاها هستند. توالی و امتداد نیز از ویژگی‌های متمایز کننده ی فضاهای دارای مزاحمت از دیگر فضاها هستند. فضاهای دارای کیف قاپی فاقد تراکم فعلیتی هستند، فضاهای دارای مزاحمت فاقد حضور مأمور بوده، دارای ارتباط زیاد مردم با فضاها هستند و فضاهای دارای نزاع و درگیری دارای حضور مستمر افراد بوده، از حضور انسان حتی برای اندک زمانی خالی نیستند. همچنین، دارای ارتباط زیاد مردم با فضاهاست.

طبق یافته‌های به دست آمده می‌توان گفت که بعد فیزیکی فضاهای شهری در بی دفاع شدن فضاهای شهری مؤثرند. و نظریاتی که تنها بر یک بعد از ویژگی‌های فضاهای بیدفاع برای کنترل خشونت توجه کرده اند (چه فیزیکی، چه اجتماعی) نمی‌توانند کلیت فضاهای بیدفاع را به طور متناسب نشان، داده سبب کاهش خشونت شوند. بنابراین، نظریاتی که بر بعد فیزیکی (همانطور که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت) توجه کرده اند، کلیت فضاهای بی دفاع را نشان می‌دهند. از سوی دیگر، نظریات تک بعدی نیز تنها با توجه به نوع خشونت میتوانند مورد توجه قرار گیرند.

همچنین هر ۴ نوع خشونت بررسی شده (نزاع و درگیری، سرقت، مزاحمت و کیف قاپی) در ۶ ویژگی فضاهای بی دفاع شهری مشترک هستند که به نظر این ۶ ویژگی از دیگر ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع به علت مستعد بودن رخدادهای زیادی از رفتارهای خشونت آمیز مهمتر هستند و باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند. این ۶ ویژگی عبارتند از: ساختمان‌های مخروطی - رؤیت بصری محدود شده - فرصت‌های نظارت و کنترل محدود - وجود گنج و گوشه - کمبود و فقدان نور و روشنایی - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور

در برخی سه ویژگی فیزیکی فضاهای بی دفاع فقط یک نوع رفتار خشونت‌آمیز به وقوع پیوسته‌است که به نظر از اهمیت کمتری نسبت به بقیه ویژگی‌های فضاهای بی دفاع برخوردارند که این سه ویژگی به تفکیک رفتارهای خشونت‌آمیز عبارتند از: محاط بودگی و محصوریت (نزاع و درگیری) - مجاورت با فضاهای نمایان (نزاع و درگیری) - تراکم ساختمانی (مزاحمت)

در نتیجه نهایی تحقیق میتوان عنوان نمود که عوامل فیزیکی نقش موثری در مستعد کردن فضاها برای وقوع کیف قاپی و نزاع و درگیری، سرقت و مزاحمت به عنوان ۴ نوع از مهمترین رفتارهای خشونت‌آمیز دارند. همچنین ویژگی‌های فیزیکی فضاهای بی دفاع شهری در وقوع رفتارهای خشونت‌آمیز به ترتیب و در رتبه اول بر سرقت، در رتبه دوم بر کیف قاپی، در رتبه سوم بر نزاع و درگیری و در رتبه آخر بر مزاحمت تاثیر گذارند.

پیشنهادات

۱. راهکارهای معطوف به کاهش خشونت از طریق طراحی شهری بر بعد فیزیکی فضاها توجه کند تا بتواند بیشترین تاثیر را بر کاهش خشونت و جرائم از طریق طراحی شهری و مداخله در محیط اطراف بگذارد.

۲. نیروی انتظامی در فضاهای شهری با دارا بودن ویژگی‌های فیزیکی ساختمان‌های مخروطی - رؤیت بصری محدود شده - فرصت‌های نظارت و کنترل محدود - وجود گنج و گوشه - کمبود و فقدان نور و روشنایی - ضعیف بودن ارتباط با فضاهای مجاور که مستعد رخداد هر ۴ نوع رفتار خشونت‌آمیز هستند، نسبت به تامین امنیت بیشتری برای جلوگیری از رخداد رفتارهای خشونت‌آمیز علیه شهروندان اقدام کنند.

۳. شهرداری شهر تهران نسبت به شناسایی فضاهای بی‌دفاع شهری و بررسی ویژگی‌های فیزیکی آنان اقدام کرده و طرح‌های اصلاحی نسبت به رفع مشکلات این فضاهای مستعد کننده زخداد جرم را تدوین و اجرا نماید.

۴. صدا و سیما نسبت به تدوین و پخش برنامه‌های مستند و تبلیغات تلویزیونی برای شناخت بیشتر مردم جامعه نسبت به خطرهای موجود در فضاهای بی دفاع شهری و دقت بیشتر در حضور در این فضاها اقدام کند.

منابع

- ۱- افروغ، عماد (۱۳۹۲). فضا و نابرابری اجتماعی، تهران: نشر دانشگاه تربیت مدرس.
- ۲- احمدی، حبیب (۱۳۹۱). نظریه‌های انحرافات اجتماعی، شیراز: انتشارات زر.
- ۳- بحرینی، حسین (۱۳۷۹). معنی و سازگاری در طراحی شهری، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- ۴- پارسی، حمیدرضا. (۱۳۹۰). فضای شهری، حیات مدنی و نیروهای اجتماعی- فرهنگی، رساله دکتری شهرسازی، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- ۵- پودراتچی، مصطفی. (۱۳۹۱). فضاهای بدون دفاع، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران.
- ۶- جیکوبز، جین (۱۳۹۰). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ امریکای، ی ترجمه: حمید رضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران
- ۷- چپمن، دیوید (۱۳۸۶). آفرینش محلات و مکانها در محیط انسان ساخت، ترجمه: شهرزاد فریادی و منوچهر طیبیان، دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- ۸- راپوپورت، آموس (۱۳۸۴). معنی محیط ساخته شده. ترجمه: فرح حبیب، نشر پردازش و برنامه ریزی شهری.
- ۹- شکوهی، حسین (۱۳۷۲). جغرافیای اجتماعی شهرها، تهران: نشر ماجد: چاپ دوم.
- ۱۰- قلیچ، مرتضی، عماری، حسن (۱۳۹۲). درآمدی بر فضاهای بی دفاع شهری، چاپ اول، تهران، نشر تیسرا.
- ۱۱- کرلینجر، فرد (۱۳۸۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات زعیم.
- ۱۲- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳). وندالیسم: مبانی روانشناسی اجتماعی، تهران: انتشارات ققنوس، چاپ سوم.

- ۱۳- مرتضوی، شهرناز. (۱۳۸۰). روانشناسی محیط، تهران: انتشارات بهشتی، چاپ دوم.
- ۱۴- فلیک، یو (۱۳۸۲). درآمدی بر پژوهش‌های کیفی در علوم انسانی، ترجمه: عبدالرسول جمشیدیان، سیدعلی سیادت و رضا علی نوروزی، نشر سماء قلم.
- 15- Kevin, G. (2003). Toward an Understanding of the Spatiality of Urban Poverty.
- 16- Mamford, L. (1970). *The Culture of Cities*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- 17- Mawby, R.I (1976). *Defensible Space: A Theoretical and Empirical Appraisal*.
- 18- Newman, Oscar. (1996). *Creating Defensible Space*. U.S. Department of Housing and Urban Development.
- 19- Rapoport, A. (1984). *Culture and the Urban Order*. A. J. Jones. Boston: Allen & Unwin Press.
- 20- Taylor, R. and Gottfredson, S. and Browner, S. (1984). Block crime and fear. *Journal of Research in Crime and Delinquency*.
- 21- Timothy, C. and O'Shea. (2006). *Physical deterioration, disorder, and crime*. University of South Alabama.
- 22- Trancik, Roger. (1986). *Finding Lost Space*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- 23- White, Rob. and Sutton, Adam. (1995). *Crime Prevention, Urban Space and Social Exclusion*. Department of Criminology. University of Melbourne.
- 24- Winton, Ailsa. (2004). *Urban Violence: A Guide to the Literature*. Environment and Urbanization.

